

Frederik Waages tale ved demonstration mod Gødskningsloven

Taler

Frederik Waage
Juraprofessor

Dato

1. september 2026

Sted

Christiansborg Slotsplads

- 1 Vi kender alle Den Grønne Trepert. Vi ved, at L5 er blevet til af hensyn til vandmiljøet. Det er et sagligt hensyn, og det er et vigtigt hensyn.

- 5 Folketinget må regulere landbruget. Det er der ingen tvivl om, og det skal der heller ikke være tvivl om her i dag.

Men der er to spørgsmål, og de skal holdes adskilt.

For det første om staten må regulere.

10

Og for det andet hvordan staten må gøre det.

Det første er politik. Det andet er jura.

- 15 Jeg vil sige fire ting. Og jeg siger på forhånd, at det er de to sidste, der betyder mest.

For det første vil jeg sige noget om ekspropriation.

- 20 For det andet om de nye kontrolbeføjelser.

For det tredje vil jeg tale om, hvordan kompensation bliver udbetalt.

Og for det fjerde om, hvordan en ekspropriationssag kommer til at forløbe.

25

Der går sådan set en rød tråd gennem det hele:

For vi har prøvet noget lignende før. For fem år siden. Dengang var det ikke

30 gødskningsloven, men epidemiloven.

...

35 Lovforslaget erkender selv, at den nye regulering i konkrete tilfælde kan ramme en enkelt bedrift så hårdt, at der kan være tale om ekspropriation.

Det står ikke i et kritisk høringssvar. Det står i regeringens eget lovforslag.

40

Og loven gør da også noget ved det. Der er skrevet en ekspropriationsbestemmelse ind – § 11 – som giver ministeren adgang til at ekspropriere for at gennemføre foranstaltninger efter loven, mod fuldstændig
45 erstatning. Præcis som i epidemiloven.

Men her er det nyt. Hverken den gældende gødskningslov eller husdyrbrugloven har en sådan hjemmel.

50 Man skriver ikke en ekspropriationshjemmel ind i en lov, hvis man tror, man aldrig får brug for den.

Så er spørgsmålet: hvornår er man der? Hvornår er der tale om ekspropriation i lovens forstand?

55

Det er der ikke rigtig nogen, der ved.

Der findes ingen grænse i loven.

60 Der står ikke: mister din ejendom ti procent af sin værdi, så er det ekspropriation.

Der står ikke: falder din indtjening med tyve procent, så er det ekspropriation.

65 Det skal vurderes konkret, sag for sag, efter Grundlovens § 73.

Kravene skal målrettes efter behovet i det enkelte kystvandopland.

70 Reguleringen er altså bygget til at ramme forskelligt.

To naboer. Samme lov. To forskellige virkeligheder.

Den ene kan lægge driften lidt om og fortsætte nogenlunde som før.

75

Den anden kan på grund af sin beliggenhed og sin jord blive ramt så hårdt, at hele økonomien i ejendommen er en anden.

Det bliver en vurdering fra ejendom til ejendom.

80

Og det er ikke en vurdering, den enkelte bedrift kan eller skal stå alene med.

...

85 Kort om kontrollen. Og lad os være fair. Jeg vil ikke gøre det værre, end det er.

For meget af det er ikke nyt. Bemærkningerne siger selv, at adgangen uden retskendelse og pligten til at medvirke gælder som hidtil, og at tilsvarende bestemmelser findes andre steder på ministeriets område. Det er rigtigt.

90

Men summen er værd at bemærke: en bred oplysningspligt, også om økonomi og regnskaber. Undersøgelser for virksomhedens egen regning.

Adgang uden retskendelse. Samkøring af registre, herunder skatteoplysninger.

95

Påbud og driftsforbud. Og en væsentlig forhøjelse af bødeniveauet.

Jeg siger ikke, at bestemmelserne er ulovlige. Det tror jeg ikke, de er.

Men det er efter min opfattelse ikke den tone, man normalt anlægger over for en part, man netop har indgået en aftale med.

100

Det er en ordning, der er baseret på mistillid. Og jeg ved ærligt talt ikke, hvor den mistillid kommer fra. For I er alle sammen gået meget, meget langt.

105

En omstilling af det her omfang gennemføres i sidste ende af dem, der driver ejendommene. Den lykkes bedst, når reglerne er til at forstå, og når

udgangspunktet er, at folk gerne vil overholde loven.

110 ...

Så er vi ved det, der efter min opfattelse betyder allermest.

Ikke paragraffen. Ikke princippet.

115

Men hvordan compensation rent faktisk bliver udbetalt.

Der er to spor i den her lov.

120 Det ene spor er Grundlovens spor. Ekspropriation. Fuldstændig erstatning.

I sidste ende domstolene.

125

Det andet spor er støttesporet. Lovbemærkningerne siger det direkte: det er hensigten gennem støttelovgivningen at etablere kompenserende tiltag, der helt eller delvist kan afbøde konsekvenserne. Økonomisk compensation i en

130

årrække. Fleksibilitet mellem år. Mulighed for at opspare og overdrage kvoter.

Og de to spor hænger sammen på en måde, som man skal forstå.

Ekspropriation afhænger af, hvor hårdt indgrebet rammer.

135

Kompensation gør indgrebet mindre hårdt.

Altså: jo mere compensation, desto færre sager når overhovedet frem til Grundloven.

140

Kompensationsordningerne supplerer ikke loven. De er sådan set en del af lovens juridiske konstruktion.

Og det er præcis her, epidemiloven er relevant. Ikke som en løs sammenligning.

145

Fordi modellen er den samme.

Under corona fik staten meget vidtgående beføjelser til at gribe ind i private virksomheder. Restauranter og butikker blev lukket. Man måtte ikke drive sin
150 forretning.

Det rejste præcis det samme spørgsmål: hvornår er et indgreb så indgribende, at det udløser erstatning efter Grundloven?

155 Svaret blev i praksis: det gjorde det næsten aldrig.

Ikke fordi indgrebene var små. Men fordi staten betalte hjælpepakker.

Kompensationen for løn, husleje og faste omkostninger holdt tabet nede.
160

Og fordi tabet blev holdt nede, blev indgrebene som udgangspunkt vurderet som erstatningsfri regulering.

Hjælpepakkerne var med andre ord det, der gjorde de meget indgribende regler
165 retligt holdbare.

Det er den samme konstruktion, der nu bygges på landbrugsområdet.

170 Og hvis der er én ting, vi har lært af de sidste fem år, er det dette:

Det afgørende er ikke, om ordningen findes. Det afgørende er, om den fungerer.

175 Vi har set hjælpepakker, der virkede. Hurtig sagsbehandling, klare kriterier, penge på kontoen inden for uger.

Og vi har set ordninger, hvor folk ventede i årevis, mens der blev diskuteret opgørelsesprincipper, dokumentationskrav og klageveje.
180

Lige så meget, som det var en skændsel at aflive alle mink i Danmark uden lovhjælp, at grave minkene ned og op igen, lige så meget er implementeringen og udbetalingen af erstatning blevet en meget stor skændsel.

Forskellen mellem de to var ikke lovens ordlyd. Forskellen var, hvordan ministeren udformede reglerne.

Derfor er mit budskab til jer, og til alle organisationerne, ganske enkelt.

190

Til Landbrug & Fødevarer. Til Bæredygtigt Landbrug. Til alle, der repræsenterer nogen i det her erhverv.

Det her er dér, I skal sætte ind. Ikke om et år. Nu.

195

For kompensationsordningerne bliver skrevet i disse måneder. Ikke i loven, men i bekendtgørelser, i satser, i vejledninger og i sagsange.

Og det, der bliver skrevet dér, kommer til at afgøre, om det her går ordentligt til.

200

Der skal være en hurtig kompensationsordning.

Der skal være en ordentlig kompensationsordning.

205

Og pengene skal komme forud – ikke bagefter.

Det kan ikke siges ofte nok. Og det kan ikke siges tydeligt nok.

210

Hurtigt betyder frister. Bindende frister for afgørelse og for udbetaling. Ikke hensigter. Frister.

215

Ordentligt betyder kendte satser og kendte beregningsmetoder, offentliggjort før man skal tage stilling til dem.

Og forud betyder, at pengene skal være der, når omlægningen skal betales – ikke fem år efter.

220

For lad os sige det, som det er. En kompensation, der udbetales efter, at bedriften er afviklet, er ikke en kompensation.

225 Det er en falliterklæring.

Og jeg siger det igen, fordi det er det vigtigste, jeg har at sige i dag:

Hurtigt. Ordentligt. Og forud.

230

...

Så til det sidste. Hvad sker der med dem, der falder igennem og har krav på fuld erstatning?

235

For der bliver nogen. Det siger lovforslaget selv.

Loven lægger op til en hurtigere og forenklet erstatningsmodel. Tanken er, at erstatningen kan beregnes efter standardsatser og standardiserede metoder, med udgangspunkt i den enkelte bedrift eller det enkelte areal.

240

Den tanke er fornuftig. Standardiserede satser kan give hurtige afgørelser og spare den enkelte for syn og skøn, for advokater og for år i systemet.

245 Men Folketinget fastlægger ikke selve modellen i loven.

De konkrete satser, beregningsmetoderne og procedurerne overlades til ministeren at fastsætte efterfølgende.

250 Og alt det, der afgør, om ordningen er rimelig, ligger netop dér.

Derfor skal ekspropriationsordningerne forenkles. Reelt.

Færre led. Kortere sagsgange. Klare frister. Og mulighed for at få penge aconto, mens sagen behandles.

255

260 Vi ved, hvad alternativet er. Vi har set det. Sager, hvor spørgsmålet ikke var, om der skulle betales, men hvordan der skulle gøres op – og hvor det tog år at nå frem til et endeligt svar, med endeløse diskussioner mellem advokater, mens folk

sad tilbage med en tom ejendom og et lån i banken.

265

Det må ikke gentage sig. Det skal være slut med kafkask sagsbehandling på landbrugsområdet.

Og hvis I ikke får ret – så brug domstolene.

270

Grundlovens § 73 giver enhver ret til at få prøvet både spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger ekspropriation, og spørgsmålet om erstatningens størrelse.

Den ret er ikke en trussel mod systemet. Den er en del af systemet.

275

At gå til domstolene er ikke at være vanskelig. Det er at bruge den rettighed, Grundloven giver. Og der er historisk erfaring for at bruge domstolene.

Selv en forenklet erstatningsmodel må aldrig blive prisen for at give afkald på den. Frivillighed skal være reel – ikke et valg mellem penge nu og en afgørelse om mange år.

280

...

285 Og så et sidste ord – og det er ikke til Folketinget. Det er til domstolene.

Hvis de her sager kommer, så kommer de i hundredvis.

Og de kommer fra mennesker, der ikke kan vente.

290

Vi kan ikke være bekendt at bede et helt erhverv om at omstille sig i et tempo, ingen anden branche er blevet bedt om – og så lade dem stå i kø i retssystemet bagefter.

295 Derfor må kravet også gælde domstolene: der skal handles hurtigt.

Sager om ejendomsret og erstatning efter Grundloven må ikke ligge i årevis.

300

Vi har alle sammen et liv at leve, som vi skal videre med.

305 I bliver bedt om mere, end man med rimelighed kan forvente af nogen.

I bliver bedt om at lægge om, investere og forandre jer – på et grundlag, ingen endnu kan gøre op.

310 Så må I også kunne forvente noget til gengæld.

En kompensation, der er hurtig.

En kompensation, der er ordentlig.

315

Og penge, der kommer, før regningen skal betales.

Ejendomsretten gælder også for landmænd.

320 Grundloven gælder også ude på markerne.

Og den skal gælde, mens bedriften stadig er der.

Ikke først bagefter.

325

Tak.

Kilde

Manuskript modtaget fra taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler

330

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Demonstrationstale

335

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/frederik-waages-tale-ved-demonstration-mod-godskningsloven>

340